

Saáry Éva

VÉLETLENEK TALÁLKOZÁSA

Bandi

Először mint egy nagy budapesti napilap riportere jött hozzánk, aztán... meghitt, kedves barát.

Ma is magam előtt látom a nagylengyeli ház ajtajában: nevetve veri magáról a havat... Fehér síruhája remekül illik fekete hajához, fekete szakállához. Előkelővé teszi a megjelenését, pedig nagyon alacsony sorból jött. (Nyilván, ez a múlt sodorta a kommunista mozgalomba!?)

Éjszakákon keresztül beszélgettünk. Olyan dolgokat mondtunk el neki az olajmező életéről, a munkások politikai felfogásáról, amiket akkoriban – 1954-et írtak! – nem mindenkinek volt ajánlatos elmesélni. Bandi nagy érdeklődéssel hallgatta, s ahogyan most, fél évszázad távolából értesültem róla, a pártgyűléseken sem tett lakatot a szájára. Utolsó emlékem tőle egy postai levelezőlap, amit már menekülésünk után, az 1960-as évek elején, Lugánóba küldött. Játékosan fölvezetett hóvirágok, s rokonszenves, minden cifrázástól mentes kézírás: „Szeretnélek meglátogatni!”

Akkor már a második házasságomnál tartottam, gyereket vártam; kínos lett volna a találkozás. Húztam, halasztottam a választ. Mire rászántam magam –, késő volt.

*

Eddig, s így banális lenne a történet. Föl kell vázolni az előzményeit, hátterét. Annak idején, midőn olajkutató geológusként, első férjemmel, Dedinszky Jánossal ott dolgoztam, Nagylengyel, Göcsej fővárosa, még „a világ végénél is egy sánta arasszal túl volt”. „Pionír módon” éltünk. Nem volt villany, nem volt vízvezeték, s az olajmezőt az amerikaiaktól a háború után „kílóra” vásárolt, hadirokkant dzsipeken jártuk. Hol a sár nyelt el bennünket, hol a hó... Irodánk egyszerű deszkabódé. Hasadékaiban besüvített a szél, tetején becsorgott az eső. Napunk egy része azzal telt el, hogy a lavórokat ide-oda tologattuk. Segítőtársaim, 18-19 éves lányok, akik néhány hónapos geológus-technikusi tanfolyam elvégzése után kerültek a fúrásokhoz: Bráda Manyi, Kopár Éva, Súlyom Ibolya, Suszter Etelka...

*

Egy napon (vigasztalanul zuhogott a novemberi eső) rosszkedvűen üldögtünk az irodában. Ibiről beszélgettünk – aki éppen közetmintákat gyűjtött odakint –; romantikus, álmodozó természetéről, s hogy-hogy nem, kipattant agyunkból egy furcsa ötlet.

– Ilyen naív lányt néhány, szépen megírt szerelmes levéllel is meg lehet bolondítani!

Voltak, akik úgy vélekedtek, hogy ez – minden reális alap nélkül! – lehetetlen.

– Fogadjunk?!

Elkészítettem a leveleket, majd fölküldtem Pesten élő barátnőmnek, aki postázta azokat Ibi nagylengyeli címére. Elmeséltem, hogy „fekete hajam van, fekete szakállam, a fővárosban lakom, éppen most tanulok angolul” és ami a legfontosabb, „zalaegerszegi kiküldetésem alkalmával pillantottam meg őt a Nefejejs cukrászdában, de nem mertem megszólítani”.

Ibi eleinte hitetlenkedett, húzódozott, de a második-harmadik levélre már válaszolt. Együtt izgultunk vele, együtt vártuk – az általunk papírra vetett! – szerelmi valóságokat. Kegyetlen játék volt? – Elismerem, de midőn elkezdtük, rövid tréfának szántuk. Belebonyolódva azonban, nem bírtuk abbahagyni; az igazságot nehéz lett volna bevallani, s mi tagadás – fölségesen szórakoztunk! Gondoltuk, a „gordiuszi csomó” majdcsak kibomlik magától...

Hónapokon át folyt a levelezés, és Ibi számára egyre érthetlenebb kezdett lenni, hogy a bösz gavallér miért nem jelentkezik. Szorongatott helyzetünkben kockázatos lépésre szántuk el magunkat.

– Jön, jön! – lobogtatta Ibi boldogan a levelünket. – Azt írja, hogy a napokban meg fog érkezni, de – inkognitóban, mert kíváncsi, ráismerek-e? Úristen! Mi lesz most?? – néztünk össze aggódva.

*

Másnap azonban („Deus ex machina”!) váratlanul megállt az üzem bejárata előtt egy nagy pobjeda, s kiszállt belőle egy fekete-hajú, fekete szakállú, 24 év körüli fiatalember.

– Ő az, Ő az! – ujjongott Ibi, miközben bennünk meghűlt a vér. Pontosan olyan volt, amilyennek leírtuk, s döbbenetünk még csak fokozódott, midőn „szerepének” megfelelően kezdett viselkedni, beszélni.

Újságíró volt. Az olajmező életéről akart riportot készíteni. Meg is tette. Nagy kár, hogy már nemigen emlékszem rá, mi állt benne.

*

Bandi akarva-akaratlanul belebonyolódott a játékunkba. Ibi (és pont Ő!) mindjárt megtetszett neki. Eleinte hivatalosan, aztán félhivatalosan járogatott le Nagylengyelbe; végül teljesen „privátemberként” jött: a köztünk kialakult barátság és az Ibi iránt érzett szerelem hozta. Őszi vadászatok, kedélyes nyúlvacsorák, utána menetrendszerűen irodalmi program...

Nagyon szerettem színészkedni (Jelentkeztem is egy ízben a főiskolára, de Básti eltanácsolt, hogy „nem elég tiszta a kiejtésem”. Lehet, kölcsönös ellenszenv volt a háttérben?). Ilyenkor, sejtelmes hangulatvilágítás mellett, előadtam kedvenc szerepeimet – néha több személyt is játszva egyszerre. Sorra kerültek Macbeth boszorkányai, Aase anyó halála a Peer Gynt-ből, s Lope de Vega „A kertész kutyája” című vígjátékából az a szellemes monológ, melyben Tristan a szerelemből kigyógyulás módszereit fejtegeti.

Bandi rendszerint a verseiből olvasott föl. (Akkor jelent meg a fiatal költők „Szívünk szerinti törvény” – antológiája a következő nevekkel: Ancsel Éva, Bihari Sándor, Csoóri Sándor, Danyi Gyula, Donga György, Eörsi István, Kövesi Endre, László Ibolya, Németh Ferenc, Sipos István, Szécsi Margit, Takács Imre. – Csupa gyöngye, „vonalas” vers!)

Később „Dugonics Titusz” című, készülő drámáját is megismertük.

Most is fülemben csengenek a gyermek Titusz nagyapjához intézett szavai:

*„Apó, mesélj, miféle a török?
Azt beszélík, három lelke van,
s ha lukat taszítunk belé,
akkor sem hullik el.”*

Elgondolkodtató, hogy a Szabad Nép riportere 1954-ben éppen ezt, a hazájáért életét is föláldozni kész fiatalembert választotta hőséül. Vajon, kinek jutna ma eszébe a Népszabadság munkatársai közül ilyen „nacionalista” cselekedet??

Mindnyájan azt vártuk, hogy összeesküvésünkre mindjárt az első találkozás alkalmával fény derül. Nem így történt. Ibi – érthetetlen módon – sohasem szegezte nyíltan Bandi mellének a várt mondatot, hogy „leveleid alapján pont ilyennek képzeltelek!”. Csupán itt-ott, bátortalanul célozgatott rá.

Igaz, ritkán látták egymást. Mire elmélyülhetett volna, ki is hült a köztük lévő, romantikus elképzeléseken alapuló – szerelem. Sokkal, sokkal később mondtam meg Bandinak az igazságot, amely egyszerre felém fordította az érdeklődését. Ki tudja, hogyan folytatódott volna a kapcsolatunk, ha ki nem tör 1956 októberében váratlanul a Forradalom...

Bandi ebben az évben lenne 72 éves.

Vajon, hogyan alakult az élete??

1978 (2002)

KÉSŐI SIRATÓ

Levél Schranz Dezsőnek

Ha élnél, bizonyára nagyon elcsodálkoznál, hogy ötven év távolából jelentkezem, de a „véletlen szeszélye” (vagy a „Sors rendelése”?) folytán, forradalom, menekülés, gyakori helyváltoztatások ellenére, megmaradtak a leveleid, itt vannak velem Lugánóban. Úgy érzem, mielőtt (végre, végre!) találkozánk abban a távoli világban, kötelességem elmondani a történetedet – a történetünket.

Érettségi után voltam, felszabadult, vidám lelkiállapotban, midőn az egyik budapesti újságban különös hirdetésre bukkantam: „Ki levelezne Indokínában élő öcsémme?” Vállalkozó szellemű, kalandkedvelő lévén, azonnal irtam a megadott címre, mellékelve legfrissebb, a balatonkenesei kertben készült fényképemet: fehér ruhában, kiskutyával az ölemben ülök a fűben, a virágok között. Nemsokára válaszoltál, bevallva, hogy a sok jelentkező közül (!) engem találtál a legrokonszenvesebbnek.

A tőled kapott, nyilván olcsó boxgéppel csinált felvételek előttem vannak: rizsfőldék, bivalyok, hórihorgas kókuszpálmák árnyékában megbúvó, apró bennszülőtt házak – végül pedig Te, 22 esztendő minden magabiztosságával. Az egyik portré azóta is kísért: világos ing, hosszú nadrág, hátratolt, puha sapka. Kezedben elegáns könnyedséggel tartod a cigarettát, és hunyorogva nézel a gép lencséjébe. Vajon, milyen lett volna az ölelésed, a csókod? Valószínűleg, sokkal egyszerűbb, mint amit rózsaszín álmaimban elképzeltem. (A fantázia csak ritkán vall szégyent a valósággal szemben!) Szerelemre azonban sohasem táruhatott a karod. Fegyvert kellett fognod egy alattomos, számodra teljesen közömbös ellenséggel szemben, a trópusi őserdők poklában.

Nem lehetett sok iskolád. Leveleid, noha a fogalmazás nem kifogásolható, s megható módon verseket is tudsz fejből idézni (Petőfit, Gyulai Pált), tele vannak helyesírási hibákkal. Most, hogy számítógépbe másolom őket, mindent gondosan kijavítok. Tizenhárom levél (pont 13!) és egy egész, furcsa, céltalan élet! Édesapád építőmester volt Kőszegen. Derűs, gondtalan gyermekkor után az Ő mesterségét akartad folytatni. Jött azonban a háború, és önként elmentél katonának. (Neved után, meglehet, német katonának!)

1945 tavaszán hazatérve a családi házat romokban találtad, a szüleid nem éltek.

Nekivágtál hát a világnak (kalandvágyból vagy a számonkérésből való félelemből – ki tudja!), s mint mesélted, rengeteg keserű tapasztalat után, Marseille-ben elszegődöttél egy francia hajóra. Hosszú bolyongás után azonban, torkig lévén a tengerrel, Indokína Saigon nevű

kikötőjében odahagyta, s mint építésvezető, egy gumigyárban talált munkát. Első jelentkezésed idején még ott voltál, s úgy tűnik, a lehetőségekhez mérten kellemes környezetet alakítottál ki magadnak. 1948. december 5-i levelében ez áll:

„Olyan jó most a kis szobámban ülni és írni! A gyárból a gépek zúgása hallatszik, az ablakomon beragyog a napfény, a hegyek ködfátyolon át integetnek felém, valahol tam-tam szól. És én itt ülök egyedül, és nem tudom, mit kezdjek a mérhetetlen boldogságommal. Ujjongani, futni, hangosan nevetni szeretnék, s csak itt ülök, kezembem a tollal, és könnytől homályos szemem nem is látja a betűket, melyeket magának rovok, drága, jó Éva. Fogadj a tőlem ezt a levelet, mint egy csokor virágot, mely elviszi a szeretetemet. És soha ne feledd el, hogy egy szomorú fiatalember valahol a messzi Indokínában, egy csendes kis szobában magára gondol.”

1949. március 2-án:

„Kicsi képe, amit küldött, itt van előttem most és mindig, bár jobban szeretném, ha Maga lenne itt, és személyesen mondhatnám el a gondolataimat.”

„Egy éjjel nagyon szépet álmódtam Maga felől. Biztosan kíváncsi lenne rá, de nem írom meg, hogy mit. Beszélt is hozzám édes, csengő hangon, s azt a hangot azóta is sokszor egészen tisztán hallom. Kérem, gondolkodj rám sokat, mert én állandóan magára gondolok!”

1949. június 14-én – már tegező formában:

„Köszönöm Kedvesem az örömet, melyet leveleddel szerezteél. Légy hű, gondolkodj rám sokat. Szeress úgy, mint én szeretlek téged. Az Isten jó, nem fog sokáig tartani a távollét, s akkor nagyon boldogok leszünk!

Az ég áldása legyen lépteiden. Imádkozz a távolban te is, miként én imádkozom, hogy minél előbb találkozzunk, és következzenek el az a forrón óhajtott idő, amikor nem kell elválnunk többé soha, soha!

Ölel, csókol halálosan szerelmes, hű barátod, Dezső.”

De aztán zavaros idők következtek. A franciák és a vietnámiak között megromlott a viszony. A gumigyárat otthagya, katonának kellett menned (minden valószínűség szerint az Idegenlégió kötelékébe).

1949. augusztus 2.

„Többet szenvedek, mint Krisztus Urunk a kereszfán. Indokína területe ingovány, dzsungel. Ezeket a helyeket járjuk reggel 6-tól este 7-8-ig, 15-20 kilós felszereléssel. Egy cipő és egy rövidnadrág, ez az egész ruházatunk. Borzasztó a meleg. Most palántázzák a rizst. Hol deréig, hol nyakig vagyunk a rizsföldeken az iszapos vízben. Ilyenkor szoktak a sűrűből előbújni és ránk löni a partizánok, s mi ott állunk a sár közepén a sok halottal és sebesülttel.

Mikor hazaérünk, vacsora után, fogja mindenki a szűnyogolajos üvegét, és megy az őrég helyére. Minden harmadik este kell őrésget állni. Négy órát tartózkodunk ott, de utána olyanok vagyunk, mint a kifacsart mosogatórongy. De ez még mind jó volna, ha egy kényelmes

ágyban pihenhetnénk ki a fáradalmainkat, de csak a kemény föld van és egy pokróc.

Borzalmas dolgok történnek! A Vietkong katonái csúsznak-másznak, mint a kigyók. Éjjel, zaj nélkül dolgoznak, és az ember akárhogy figyel, csak azt veszi észre, mikor egy 'coupe-coupe' csapódik a nyakára, de akkor már késő. Sok magyar bajtársam veszítette már így el az életét. Hidd el Évikém, ha Te nem lennél, már elhagyott volna az erőm, de az a tudat, hogy szeretek, ha messziről is, egy tündérkét, megkeményíti az izmaimat.”

Aztán már a kétely és lemondás hangja:

„Még 18 hónapom van hátra, s akkor újból civil leszek. Ha neked közben akad valakid, nyugodtan mondjál le rólam, ne aggódj értem. Talán jobban fog sikerülni az életed. De én téged, ha az Isten megsegít, mindenképpen meg foglak találni, olyankor, mikor nem is sejtet, és akkor legalább annyit engedjél meg, hogy kezembe vehessem a kis, fehér kezedet, belenézhessek két gyönyörű szemedbe!”

És utoljára, 1949. december 12-én:

„Tegnap azt hallottuk, hogy 4-5 nap múlva elhagyjuk ezt a pokoli helyet és visszamegyünk állandó posztunkra, Tan Tan Donba. A hír megfiatalított mindnyájunkat. Nagy kö esett le a szívünkről, mert itt tölteni a karácsonyt rettenetes lett volna. Tudod, aranyos Évike, a karácsony még nekünk, trópusokon élő katonáknak is kedves ünnep.”

„Otthon már biztosan fehérbe borult a természet. Itt viszont most jön a nyár, a nagy meleg. De ha Isten megsegít, a jövő karácsonyt már nálad fogom tölteni”.

*

Két utolsó levelében „hosszú hallgatásomat” panaszkodol. Igen, hallgattam, mert nem tudtam mit írni.

Az élet ugyanis körülöttem sem állt meg. Az egyetem földtan szakára iratkoztam be, és beleszerettem egyik kollégámba, össze akartunk házasodni. Nagyanyám, sokat tapasztalt asszony lévén, napról napra sürgette a „helyzet tisztázását”, mert attól félt, hogy ez a fölfokozott távszereltem egy napon tragédiába torkollhat. 1950. április 7-én nagy nehezen rászántam magam az őszinte vallomásra.

A Gondviselés azonban, mely néha beleszól az emberek életébe, úgy határozott, hogy ezek a kiábrándító sorok már ne kerüljenek a kezedbe. Két hónap elteltével visszaérkezett Budapestre a levelem az alábbi megjegyzéssel:

„Rapatrié le 6.5.50. sur Laktey”, vagyis hazaszállítottak „Laktey”-ba, amit azóta is hiába keresek a térképeken. (Lehet, valami katonai telepről volt szó). De kit „szállítanak haza”? Azt, aki súlyos sebesült (beteg) vagy idegösszeroppanást kapott, mint később sok amerikai katona is Vietnámban.

*

Eddig a történet.

Valószínűleg meghaltál, mert se tőled, se felőled nem érkezett többé hír.

2003

EGY MAGYAR A LÉGIÓBÓL

Megpróbálom száműzni agyamból otthonról hozott elképzeléseimet. Ezen az emberen, akivel most a Marseille-i Pharo-park tavaszi hangoktól vibráló fái alatt sétálgatok, nem látszik meg, hogy húsz évet töltött a francia Idegenlégióban. Igaz, kemények az arcvonásai, erősen „kisportolt” az alakja, de mindezt más foglalkozási ágakban is megszerezhetné volna.

Hunyorgó szemmel mosolyog rám:

– Most „civil” életet élek. Legtöbbször nem is sejtek rólam, hogy valaha hétlángú gránáttal ékes egyenruhát viseltem.

– Milyen volt a Légió?

– Nem olyan borzalmas, miként azt a hatásvadászat-ra törekvő regények, s nem olyan romantikus, mint ahogyan a francia katonai szakírók beállítják. Mint mindenütt, nagyon sok múlott azon, milyen karakterű emberek kerültek össze, milyen hatással voltak egymásra. Én, a magam részéről, elég jól bírtam. Látja – itt vagyok.

– Milyen érzésekkel gondol vissza azokra az időkre?

– Néha térdem állva hálát adok az Istennek, hogyikerültem az állandó, sokszor emberfölötti erőfeszítések, a vérontásból, de máskor – akármilyen furcsán hangozzék – vágyódom a virtuskodó erőpróbák, a szabad ég végtelensége után. Különösen télen, hideg, zimankós napokon... Lehunyom a szemem, s érzem arcomon az ezer tüvel szurkáló homokvihart, látom a vörösen füstölgő sivatagi dűnéket. Pedig, borzalmas volt, akkor valóban borzalmas. Néha összeszorított foggal imádkoztam, hogy kibírjam a napot, hogy elérkezzék végre az este.

– Azt hiszem, sokat számít a megszokás. Az ember csodálatos lény. A legnehezebb helyzetekhez is képes alkalmazkodni. Mikos Kelemen egy alkalommal megkérdezte a török hajón verejtékező magyar gályarabokat, szeretnének-e hazamenni. Vállvonogató „nem-mel” feleltek. Beletörődtek a sorsukba, jól megvannak a társaikkal, nem kíváncsiak sehová. A tenger végtelen, csillogó kék. A sziklákon megtörnek, s majdnem a magas partig gyöngyöznek a hullámok. Josephine császárné egykori kastélya fölött sirálycsapat vijjog.

– A legszörnyűbb nem a harc volt, hanem a szomszomság. Nincs még egy hadsereg a világon, amelyik annyit szomjazik, mint a Légió. Szaharai útépitések, őrzőjáratok...

– De úgy tudom, bőven pótolták – alkohollal?

– Az igaz. Sidi Bel Abbas kocsmái regélhetnének róla. Micsoda élet folyt ott annak idején! Most persze, minden

halott. Midőn végleg elhagytuk a Quartier Viénot-ot, sokan sirtunk.

– A Légió mindig értett ahhoz, hogy legendákat teremtsen maga körül; hogy fogva tartsa az emberek – nemcsak a kívülről, de a szenvedő alanyok képzeletét is!

– Midőn ünnepélyesen elégették az udvar közepén a múlt században zsákmányolt nehéz, kínai selyemzászlót, midőn fősorakoztatták a „Carré des Légionnaires”-ből kihantolt három koporsót...

– Mi történt aztán velük?

– Rollet generálist, a „Légió atyját”, a mesés hírű dán Aage herceget, s az Algériában utolsóként elesett Zimmermann közkatonaát hazahozták Európába. Darabokra szedték, becsomagolták a fekete márvány emlékművet is.

– Láttam a Légió fölvonulását április 30-án Marseille-ben.

– Az a híres Camerone-ünnep, amit mindig, mindenütt, még a legkeservebb körülmények között is megtartottunk.

– Ki volt az a Camerone?

– Nem személy, hanem kis falu Mexikóban, ahol egy „hacienda” védelmében, az 1800-as években, Danjou hadnagy és hatvan katonája az óriási túlerővel szemben utolsó leheletéig harcolt.

Nézem az emberemet. Széles pofacsontú, markáns kun arc. Az Alföldről jött. Ha nem tör ki a második világháború, ha nem sodornak „kit erre, kit arra a szelek”, bizonyosan a „délibábos rónán”, az eke szarva mellett öregedett volna meg.

– Hogyan került a Légióba?

– 1945-ben a franciaországi fogolytáborban verbuváltak. Aki aláírta az ötéves szerződést, mindjárt elkülönítették, jobb ellátást, jobb bánásmódot kapott.

Hagyom, hogy spontánul meséljen önmagáról, szaggatottan, meg-megtorpanva, mintha nem is lenné jelen. A vaskos bátyájú St. Jean erődre függeszti tekintetét, amely most, a víz fölött úszó parák ölelésében, bizonytalan lebegésbe kezd.

– Innen indultunk. Cudar hajózás volt. Összezsúfolva, mint a barmok. De midőn Bel Abbas először meghalottuk a légiós induló, a „Boudin” ütemeit, végigborzongott hátunkon a forróság. Egy csapásra tudatosodott bennünk, hogy egy olyan közösségbe léptünk, mely új emberekké formál bennünket, amelynek vonzásából soha többé nem tudunk kiszakadni.

- Merre járt a Légióval?
- Ott voltam az indokínai háború befejezésénél. Egy darabig az átkozott déli mocsárvidéken, a Plaine de Joncs-on, aztán Tonkinban... Dien Bien Phu ostrománál is! Eláll a lélegzetem.
- Az amerikaiak sokat tanulhattak volna a mi keserves tapasztalatainkból!
- Hát igen. „A történelem kitünő tanítómester, de nagyon figyelmen kívül hagyja a tanítványait!”
- Nem két hadsereg, hanem két világ ütközött ott meg egymással. Két teljesen ellentétes életfelfogás. Fehér ember sohasem fog behatolni azoknak a távol-keleti országoknak a rejtelmébe. Az éghajlatot nem bírja (csupa sűrű, gőzölgő dzsungel!), az ellenség harcmodorát nem érti. Illetve, az a legnagyobb baj, hogy nincs is ellenség; legalábbis látható nincs. Mintha a széllel, a köddel kellene háborúzni. Megfojtanak egy katonát, kettőt, hármát; tettesnek nincs nyoma. Büntetőhadjárat indul egy tisztás ellen – ami a felderítők jelentései szerint tele van partizánokkal –, de mire odaérnek, hült helyük.
- Én is hallottam, hogy apró bambuszrudakból összeeszkábált barakkjaikat tűneményes gyorsasággal tudják fölépíteni és lebontani.
- Mesterei az álcáznak is! Táboraikat nehéz felfedezni, már csak azért is, mert az éjszaka kegyetlen harcosok (akik saját honfitársaik fejét is karóra tűzik), nappal békés rizstermelők. Az ember sohasem tudja, kivel áll szemben. Ellenség a tolmács, a congai, a zöld-ségáros... Mindent látnak és tudnak. Ezek a vézna kis manók, kerékgumiból szabott mamuszaikban, a vadállatok nesztelenségével járnak, és rejtőznek el.
- Az amerikaiak különleges alakulatokat képeztek ki, csupa apró természetű emberekből, akik a Vietkong szűk, földalatti járataiba is be tudtak hatolni.
- Az alagutak! Dien Bien Phu környékén folyton ástak. Hihetetlen kitarással fúrták a csatornáikat. Akármennyit lelőttünk közülük, támadtak a helyükbe újak. Lassan aláaknázták az egész erődöt, s hol itt, hol ott robbantották be a falakat. A támadt résen aztán, mint a tenger árja zúdultak be szokásos „tízezer évig éljen Ho bátyánk!”-kiáltásaikkal. A garnizon fele sem tudott elmenekülni. A halottakat megcsonkították, a sebesültek fejét „coupe-coupe”-pal levágták. Mi cipő nélkül gyalogoltunk vagy kétszáz kilométert a táborhelyig, az esőzta erdőben, a fenyegető monszunég alatt.
- Sok volt a kommunista Vietnámban?
- Nem, de a fehérek gyűlöletében az egész lakosság

megegyezett. A faji öntudat mindig mindenütt erősebb az ideológiánál.

- Részt vett az algériai háborúban is?
- Igen. A Kabil hegyekben éppen olyan kemény életet éltünk, mint a fellaghák: hónapokig meleg étel nélkül, Isten szabad ege alatt... Télen, midőn leesett a hó, lőtünk egy-két fogolyadarat. A felkelők rendszerint a barlangokban húzódtak meg. Könnyfakasztó-gázzal füstöltük ki őket, vagy helikopterről, távirányítású rakétákkal lőttünk az üregekbe.
- Rám néz. A gondolataimban olvas.
- Tudom, ma mindezt másképpen ítélik meg. De mi, akik a helyszínen tartózkodtunk s nem egyszer hajmeresztő terrorakciók szemtanúi voltunk, nem láttunk mást a fellaghákban, csak szájalmat nem érdemlő gyilkosokat... Katonai vonalon győztünk; a diplomáciában veszítettük el a csatát.
- A gyarmatbirodalmak ideje lejárt. Minden népnek joga van (vagy: kellene, legyen!) a szabadsághoz!
- A tűnődő csöndbe motoros hajó berregése hasít bele.

A Vieux Port vitorlásokkal és halászbárkákkal zsúfolt medencéjéből If vára felé röpi a turistákat...

- Az „Operation Jumelles” harcái közben halt meg egy barátom. (Az órájára néz.) – Ezt még elmondom, mert beleillik a Légió legendakörébe.
- Schranz Dezsőnek hívták. Magyar volt, vagy jobban mondva – sváb. A háború után nem mert hazamenni. Indokínai tartózkodásunk alatt levelezni kezdett egy pesti lánnyal. Nem ismerte személyesen, a rokonai hozták össze vele. A harcok szüneteiben róla ábrándozott.
- Nézegette, mutogatta a fényképét, mely mosolygós, fehérruhás bakfist ábrázolt. Ólében szürke kölyökkutya. Levedlett kígyóbőröket, Cao Bangban vásárolt, lapos gyöngyházfigurákat küldözgetett neki. Aztán egy napon a fiút lelőtték...
- Mi ebben a rendkívüli?
- Az, hogy különös rendelései vannak a sorsnak – vagy a gondviselésnek. A lány utolsó levelét – amelyben tudatta, hogy vőlegénye van és hamarosan férjhez fog menni –, már nem kapta meg. Én bontottam föl.
- Dermesztő csönd telepszik közénk. Sokáig, gondolatainkba mélyedve nézzük az ibolyakék vizet.
- Az a lány én voltam.

1971 (2002)